

TASVIRIY SAN'ATNI O'QITISHDAGI DOLZARB MUAMMOLAR VA ULARNI BARTARAF ETISH YO'LLARI (OLIIY TA'LIM MISOLIDA)

Bobomurodov Ziyodulla Rustamovich,
Shahrisabz davlat pedagogika instituti
San'atshunoslik kafedrasini mudiri
rustamovichziyodullo@gmail.com

Annotatsiya. Maqolada oliy ta'lim muassasalarida tasviriy san'at fanlarini o'qitish jarayonida uchraydigan dolzarb muammolar tahlil qilinadi. Xususan, nazariya va amaliyot uyg'unligining sustligi, baholashning subyektivligi, material-texnik ta'minot, raqamli vizual muhitning ta'siri, talabalarning ko'rish madaniyati va akademik halollik masalalari, pedagogik kadrlar metodik kompetensiyasi hamda inkluziv yondashuvga oid muammolar yoritiladi. Muammolarni bartaraf etish uchun kompetensiyaviy yondashuv asosida o'quv natijalarini aniq indikatorlarga bog'lash, portfolioga yo'naltirilgan topshiriqlar tizimi, rubrikali baholash, bosqichma-bosqich metodik algoritmlar (kuzatish–tahlil–qurilish–ton–refleksiya), shuningdek, raqamli resurslardan me'yoriy foydalanish bo'yicha tavsiyalar taklif etiladi. Maqola natijalari tasviriy san'atni o'qitish sifatini oshirish va bo'lajak o'qituvchining kasbiy kompetensiyalarini mustahkamlashga xizmat qiladi.

Kalit so'zlar: tasviriy san'at ta'limi, dolzarb muammolar, metodika, rubrika, portfolio, raqamli resurslar, kompetensiya.

Аннотация. В статье анализируются актуальные проблемы, возникающие в процессе преподавания изобразительного искусства в высших учебных заведениях. В частности, рассматриваются такие вопросы, как недостаточная интеграция теории и практики, субъективность оценивания, материально-техническое обеспечение, влияние цифровой визуальной среды, проблемы формирования визуальной культуры студентов и академической добросовестности, методическая компетентность педагогических кадров, а также вопросы инклюзивного подхода. Для устранения выявленных проблем предлагаются рекомендации, основанные на компетентностном подходе: привязка учебных результатов к четким индикаторам, внедрение системы заданий, ориентированных на портфолио, использование рубрикаторного оценивания, поэтапные методические алгоритмы (наблюдение – анализ – построение – тон – рефлексия), а также нормативное использование цифровых ресурсов. Результаты статьи направлены на повышение качества преподавания изобразительного искусства и укрепление профессиональных компетенций будущих педагогов.

Ключевые слова: образование в области изобразительного искусства, актуальные проблемы, методика, рубрика, портфолио, цифровые ресурсы, компетенции.

Abstract. This article analyzes the current challenges encountered in teaching fine arts in higher education institutions. In particular, it addresses the weak integration of theory and practice, the subjectivity of assessment, issues related to material and technical resources, the impact of the digital visual environment, problems concerning students' visual literacy and academic integrity, the methodological competence of teaching staff, and inclusive education challenges. To address these issues, the study proposes recommendations based on a competency-based approach, including linking learning outcomes to clear indicators, implementing portfolio-oriented assignments, applying rubric-based assessment, and using step-by-step methodological algorithms (observation – analysis – construction – tone – reflection), as well as the regulated use of digital resources. The findings contribute to improving the quality of fine arts education and strengthening the professional competencies of future teachers.

Keywords: fine arts education, current challenges, methodology, rubric, portfolio, digital resources, competence.

Kirish. Tasviriy san'at fanlari (qalamtasvir, rangtasvir, kompozitsiya, dekorativ-amaliy yo'nalishlar) oliy ta'limda bo'lajak pedagogning badiiy-amaliy tayyorgarligi uchun tayanch hisoblanadi. Ular talabning kuzatuvchanligi, fazoviy tasavvur, estetik did, grafik va tasviriy savodxonlik kabi ko'nikmalarini rivojlantiradi. Biroq zamonaviy ta'lim sharoitida tasviriy san'atni o'qitish mazmuni va texnologiyalariga qo'yilayotgan talablar kengayib bormoqda: kompetensiyaviy yondashuv, baholash shaffofligi, raqamli vizual muhit, ta'lim resurslari va kadrlar malakasi masalalari yangicha yechimlarni talab qiladi.

Adabiyotlar tahlili. Milliy badiiy meros va o'zbek rassomlik maktabi namunalari (Kamoliddin Behzod, Ural Tansiqboyev, Chingiz Ahmarov, Abdulhaq Abdullayev, Malik Nabiyeu va boshqalar ijodi) bilan tizimli tanishtirish ham tasviriy ta'limning mazmuniy poydevorini mustahkamlaydi. Bunda asarni tahlil qilish (kompozitsiya, plastik yechim, obraz va g'oya), metodik ko'rsatma berish hamda amaliy mashg'ulot bilan bog'lash dolzarb ahamiyat kasb etadi.

Tadqiqot metodologiyasi. Mazkur tadqiqotda nazariy tahlil, pedagogik kuzatish va muammoli vaziyatlarni tahlil qilish metodlaridan foydalanildi. Tasviriy san'atni o'qitish jarayonida yuzaga kelayotgan dolzarb muammolar ilmiy-adabiy manbalar va amaliy tajriba asosida o'rganilib, ularning sabablari tizimli ravishda aniqlashtirildi. Shuningdek, mavjud muammolarni bartaraf etishga qaratilgan metodik yechimlar taqqoslash va umumlashtirish usullari orqali ishlab chiqildi.

Tahlillar va natijalar. Tasviriy san'at ta'limidagi dolzarb muammolar: Nazariya va amaliyot uyg'unligining yetarli emasligi. Ko'p hollarda nazariy tushunchalar (perspektiva, proporsiya, kompozitsion qonuniyatlar, yorug'-soya) amaliy mashg'ulotga to'liq integratsiya qilinmaydi. Natijada talaba mashqni bajaradi, biroq metodik mantiqni anglab yetmaydi: 'nima uchun shunday qurildi?', 'qaysi mezon bo'yicha to'g'ri?' kabi savollar ochiq qoladi.

Baholashning subyektivligi va mezonlarning noaniqligi. Tasviriy ishni baholashda aniq kriteriyalar bo'lmasa, baho ko'proq umumiy taassurotga tayanib qoladi. Bu holat talabning motivatsiyasini pasaytiradi, o'z ustida ishlash strategiyasini shakllantirishni qiyinlashtiradi.

Bosqichliligi buzilgan o'quv topshiriqlari. Ayrim dasturlarda oddiydan murakkabga o'tish izchilligi yetarli emas: talaba konstruktsion qurilishni mustahkamlashga ulgurmasdan murakkab natura, ko'p predmetli natyurmort yoki portretga o'tkaziladi. Bu esa xatolar'zanjiri'ni kuchaytiradi.

Material-texnik ta'minot va tashkiliy muammolar. Natura fondi, yoritish moslamalari, molbert, qog'oz-grafit materiallari, didaktik ko'rgazmalar yetishmasa, mashg'ulot sifati bevosita pasayadi. Shuningdek, guruhdagi talabalar sonining ko'pligi individual tuzatish (korektsiya) uchun vaqtni cheklaydi.

Raqamli vizual muhit va 'reference'ga ortiqcha tayanish. Raqamli tasvirlar (internet reference) o'qitishda foydali manba bo'lishi mumkin, ammo me'yor saqlanmasa, naturadan kuzatish ko'nikmasi susayadi. Talaba shaklni tahlil qilish o'rniga tayyor kontur yoki filtrlangan tasvirga ergashib qolishi ehtimoli ortadi.

Akademik halollik va mualliflik madaniyati. Tasviriy san'atda ham'plagiat' muammosi mavjud: tayyor rasmni ko'chirish, boshqa ishni o'zining sifatida topshirish yoki reference manbasini ko'rsatmaslik. Bu jarayon ijodiy o'sishni sekinlashtiradi va professional etika buzilishiga olib keladi.

Pedagogik kadrlarning metodik kompetensiyasi va uzluksiz malaka. O'qituvchining badiiy mahorati yuqori bo'lishi yetarli emas; u o'z mahoratini didaktikaga aylantira olishi, ya'ni bosqich, usul, xatolar diagnostikasi, tuzatish strategiyasi va baholash mezonlarini aniq qurishi zarur.

Inkluziv ta'lim va individual yondashuv muammolari. Talabalarning tayyorgarlik darajasi turlicha: kimdadir bazaviy chizish ko'nikmasi kuchli, boshqasida esa elementar proporsiya muammolari bo'lishi mumkin. Shu bois differensial topshiriqlar va moslashtirilgan baholash yondashuvi talab etiladi.

Muammolarni bartaraf etish bo'yicha metodik yechimlar:

Kompetensiyaviy yondashuv: natijani indikatorga bog'lash. Har bir mavzu bo'yicha o'quv natijasi aniq ifodalanadi: masalan, 'talaba silindrni konstruktsion o'q bilan quradi va yorug'-soya orqali hajmni ifodalaydi'. Bu natija indikatorlar orqali tekshiriladi (proporsiya, perspektiva, ton, chiziq sifati va h.k.).

Bosqichma-bosqich algoritm (qalamtasvir uchun universal):

Kuzatish: umumiy siluet, eng katta o'lchamlar.

Tahlil: proporsiya, o'qlar, tekisliklar.

Qurilish: geometrizatsiya va perspektiva qisqarishlari.

Tonal yechim: yorug'-soya xaritasi, tonlar iyerarxiyasi.

Refleksiya: rubrika bo'yicha o'z-o'zini baholash va qayta ishlash.

Rubrika baholash mezonlarini oldindan e'lon qiladi. Talaba nimani yaxshilashi kerakligini ko'radi, o'qituvchi esa bahoni asosli qo'yadi. Quyidagi bloklar tavsiya etiladi: kompozitsiya (15), konstruktsiya-proporsiya (25), perspektiva (15), ton (25), grafik madaniyat (10), refleksiya-portfolio (10).

Portfolio va refleksiya mexanizmi. Semestr davomida barcha ishlar (eskiz, oraliq va yakuniy ish, tuzatishlar) portfolioga jamlanadi. Har ishga qisqa refleksiya yoziladi: 'asosiy xato', 'tuzatish rejasi', 'keyingi ishda e'tibor' kabi. Bu o'sish dinamikasini ko'rsatadi.

Raqamli resurslardan me'yoriy foydalanish: Reference faqat tahlil uchun: forma, material, kompozitsiya variantlari; naturani to'liq almashtirmaydi.

Manba ko'rsatiladi: muallif/kolleksiya/sayt (mualliflik madaniyati).

Raqamli vizual topshiriqlar alohida baholanadi (masalan, kompozitsiya eskizlari), akademik naturadan rasm esa alohida baholanadi.

Xulosa. Tasviriy san'atni o'qitishda dolzarb muammolar asosan metodik izchillik, baholash shaffofligi, resurslar, raqamli muhit ta'siri va akademik halollik bilan bog'liq. Ularni bartaraf etish uchun kompetensiyaviy natijalarni indikatorga bog'lash, bosqichma-bosqich metodik algoritmlar, portfolioga yo'naltirilgan topshiriqlar va rubrikali baholashni tizimli joriy etish maqsadga muvofiq. Natijada talabaning badiiy-amaliy ko'nikmalari bilan bir qatorda metodik fikrlashi va pedagogik tayyorgarligi ham mustahkamlanadi.

Foydalanilgan adabiyotlar ro'yxati:

1. O'zbekiston Respublikasi Qonuni. "Ta'lim to'g'risida" (O'RQ-637). Qabul qilingan sana: 23.09.2020; e'lon qilingan sana: 24.09.2020 (lex.uz).
2. Abdirasilov, S.F. Tasviriy san'at o'qitish metodikasi. – Toshkent: "Fan va texnologiya", 2012. – 232 b.
3. Boymetov, B. Qalamtasvir. – Toshkent: G'.G'ulom nomidagi nashriyot-matbaa ijodiy uyi, 2006. – 192 b.
4. Abdirasilov, S.F. Tasviriy san'at va uni o'qitish metodikasi. Pedagogika kollejlari uchun o'quv qo'llanma. (Qayta ishlangan nashr) – 2006. (elektron resurs).
5. Muratov, X.X. Qalamtasvir: o'quv qo'llanma. – Toshkent: Ijod-print, 2020. (elektron resurs).
6. Maxkamova Saodat Baxtiyarovna Qalamtasvir fanida grafik rassomlar ishlarini badiiy tahlil qilishga tayyorlashning pedagogik shart-sharoitlari. [Vol. 9 No. 1 \(2026\): Pedagogik Tadqiqotlar Jurnal](https://wosjournals.com/index.php/ptj/issue/view/56) 3-10 <https://wosjournals.com/index.php/ptj/issue/view/56>
7. Axmedov M.B. va Xasano va M.Z. Qalamtasvir. -T.: IJOD-PRINT, 2020, 168 b.
8. Bulatov S., Nazirbekova Sh.. Ustoz shogird pedagogikasi. -T.: Fan va texnologiyalari, 2020, 350 b.
9. Махкамова Саода Бахтияровна. (2026). Педагогические условия подготовки будущих преподавателей изобразительных искусств к художественному анализу произведений Чингиза Ахмарова. *iqro indexing*, 19(02), 387-392. <https://worldlyjournals.com/index.php/IFX/>
10. Nurtayev U. "Bo'lajak tasviriy san'at o'qituvchilarini tayyorlashda san'atshunoslik asosida kasbiy kompetentligini shakllantirish masalalari". *Monografiya*. Toshkent: "Innovatsiya-Ziyo", 2023. UO'K 577(075.8) KBK 28.07ya7 Y 21. 170. B.
11. Sulaymonov A, Xasamova M. "Talabalarda kompozitsiyaga oid kompetensiyalarini rivojlantirish". *Monografiya*. Toshkent: "Ijod NASHR", 2026. 144. B.
12. Махкамова Саода Бахтияровна. (2026). Творчество художников в развитие современной живописи узбекистана [Vol. 3 No. 13 \(2026\): AMERICAN SCIENTIFIC CONFERENCE](https://intconf.online/index.php/icarhse/article/view/723) <https://intconf.online/index.php/icarhse/article/view/723>